

Nr 264.

Av herr **Gustafsson** i Stockholm **m. fl.**, om utredning av vissa frågor rörande de partiellt arbetsföra.

I vårt land finns många tiotusental människor, som på grund av invalidiserande sjukdomar eller kroppsskador eller på grund av psykiska sjukdomar eller arbetshämmande social belastning betecknas som partiellt arbetsföra. (Motionärerna anser att benämningen partiellt arbetsföra utgör en karakteristik, som på ett icke alldeles rättvist sätt särskiljer dem det här är fråga om. Vi använder därför benämningen handikappade som en gemensam beteckning för dessa grupper.)

De handikappades arbetskraftsreserv.

Frågan om de handikappades speciella svårigheter på arbetsmarknaden och annorstädes och över huvud taget deras situation i samhället har, framför allt under senast förflutna tioårsperiod, blivit föremål för uppmärksamhet. Hela detta vittomfattande problemkomplex har aktualiserats genom statliga och kommunala utredningar, pressdebatt, rapporter från utlandet och genom enskilda initiativ av olika slag. En starkt stimulerande faktor har därvid varit arbetsmarknadens behov av att utnyttja all tillgänglig arbetskraft och uppsöka ny sådan. Bristen på arbetskraft förde de handikappade fram i rampljuset i deras egenskap av arbetskraftsreserv.

När den stora statliga kommittén för partiellt arbetsföra på 1940-talet i flera betänkanden penetrerade frågeställningarna kring de handikappade, anförde kommittén, att det här var fråga om en mängd komplicerade problem, vilka icke kunde lösas på en gång utan endast genom att steg för steg utbygga åtgärderna.

Att återinföra eller, i vissa fall, att från grunden införa de handikappade i produktiv verksamhet — den öppna arbetsmarknaden, den skyddade sysselsättningen eller hemarbete — innefattar två huvuduppgifter. Den första är att hjälpa den handikappade fram till arbetsduglighet på ett för vederbörande lämpligt område. Den andra huvuduppgiften är att skaffa arbetstillfälle åt den handikappade, som blivit arbetsduglig.

Initiativ från statliga, kommunala, fackliga, kooperativa och enskilda organ.

I fråga om praktiska åtgärder har olika statliga, kommunala och enskilda initiativ tagits. Bland annat har arbetsmarknadsstyrelsen under tioårsperioden i anslutning till länsarbetsnämnderna utbyggt en organisation för anskaffning av arbetstillfällen åt handikappade och även tagit initiativ, som

inneburit impulser för en utbyggnad av arbetsvården i syfte att hjälpa handikappade fram till arbetsduglighet. Arbetsträningsinstitut har upprättats i flertalet landsting. Samtliga städer utom landsting har vidtagit åtgärder till förmån för de handikappade.

1951—1952 inrättades efter riksdagsbeslut statens arbetsklirik i Stockholm. Den är ansluten till karolinska sjukhuset och står under ledning av en styrelse med chefen för arbetsmarknadsstyrelsen som ordförande. Arbetskliniken är en institution för arbetsprövning och arbetsträning av handikappade och har utformats för att kunna tillgodose behovet av försöksverksamhet och forskning på detta område. Det är, enligt motionärernas mening, särskilt betydelsefullt att arbetskliniken målmedvetet arbetar för att såväl principiellt som i varje enskilt vårdfall samordna sjukvården, särskilt eftersjukvården, med arbetsvården, samtidigt som hänsyn tages till de handikappades psykiska tillstånd och sociala situation.

En värdefull insats i arbetet för de handikappade — och därmed för samhället — gör de föreningar, som energiskt företräder olika grupper av handikappade.

Det bör också framhållas, att flera statliga, kommunala och privata organ för närvarande torde utreda frågor och förbereda åtgärder i anslutning till berörda problem. I dagspressen har således under senaste tiden refererats uttalanden bland annat av chefen för medicinalstyrelsen beträffande koordinationen av sjukvård och arbetsvård vid länslasaretten och länsarbetsnämnderna samt av socialborgarrådet i Stockholm beträffande planer för utbyggnad av arbetsvården i Stockholm.

Vidare framgår det av meddelanden i dagspressen, att kooperationens försäkringsföretag Folksam från och med 1953 anslår omkring 100 000 kronor årligen, avkastningen av ett kapital på cirka 3 000 000 kronor, att användas dels till forsknings- och experimentverksamhet till förmån för de handikappade, dels till upplysningsverksamhet om de handikappades problem. Fackliga centralorganisationen i Stockholm förbereder att medverka till att upplysningsverksamheten skall nå ut till arbetsplatserna.

Det från så många olika håll dokumenterade intresset för de handikappades sak synes tillåta förhoppningar om god samverkan mellan statliga, kommunala, fackliga, kooperativa och enskilda organ i denna stora fråga.

Samordning av sjukvård och arbetsvård ger resultat.

Som en tillgång, som vi här i landet hittills i allt för ringa utsträckning tillgodogjort oss, vill motionärerna framhålla erfarenheterna från den verksamhet som i synnerhet i England, Kanada och USA bedrivs för att återföra de handikappade till produktionen och därmed till en normal livsföring. Denna verksamhet, som går under namnet rehabilitation, kännetecknas framför allt av en långt driven samordning av sjukvård och arbetsvård och

har lett till utmärkta resultat. Utvecklingen av "rehabilitation" skedde i de krigförande länderna under trycket av nödvändigheten att återvinna även svårt skadad personal till krigsmakten och produktionen. När man efter kriget gjorde ekonomiskt bokslut för denna verksamhet, konstaterade man att det relativt obetydliga kostnadstillägget för "rehabilitation" ovanpå kostnaden för akutsjukvården gav en synnerligen god utdelning. "Rehabilitation" har kommit att tillämpas i allt större skala under efterkrigsåren.

10 dollar igen för 1 utlagd.

Enligt amerikanska beräkningar betalar varje "rehabiliterad" person i genomsnitt i statlig inkomstskatt 10 dollar för varje dollar, som staten betalat i "rehabiliterings"-kostnad för honom. Ur en amerikansk läkartidskrift kan anföras, att under åren 1943—1949 "rehabiliterades" 219 039 män och kvinnor. Ökningen av deras sammanlagda inkomster under åren efter behandlingen kan uppskattas till 900 miljoner dollar, och de betalade under denna tid 67 miljoner dollar i statlig inkomstskatt. Det bör observeras, att det här i stor utsträckning gäller handikappade, som tidigare skulle ha betraktats som ur arbetssynpunkt hopplösa fall. Erfarenheterna ger vid handen, att samhällets ökade inkomst av deras arbete mångdubbelt överstiger kostnaderna för deras behandling.

Svenska siffror.

I en av arbetsmarknadsstyrelsen utgiven broschyr "Arbetsvården en produktionsfaktor" beräknas att det innebär minst cirka 2,5 miljoner kronor per år i inbesparade socialutgifter att arbetsplacera 1 000 handikappade personer. Dessutom uppgår värdet av det arbete de under ett år presterar till cirka 7,5 miljoner kronor. Produktionsvärdet har då beräknats till endast 25 kronor per dag och person.

"Arbetsvården syftar till att skänka arbetsvilja, arbetsförmåga, arbetsskicklighet och arbetsglädje åt personer, som genom medfödda eller förvärvade psykiska och fysiska skador eller lyten blivit handikappade på arbetsmarknaden, att skapa förutsättningar för dessa att bli producenter, inkomsttagare och skattebetalare", heter det i samma broschyr.

De handikappade är god arbetskraft.

Att sådana resultat kan redovisas sammanhänger med att de handikappade, som genomgått en lyckad behandling och placerats på rätt arbetsuppgift, utgör en god arbetskraft, som t. o. m. i vissa fall överträffar normalarbetskraften. Denna uppgift, som är överraskande, då den ju strider mot allmänt vedertagna uppfattningar, finnes belagd i ett omfattande utländskt material. Den motsäges icke heller av svenska erfarenheter, som redovisats bland annat från ledande arbetsgivarhåll.

Det aktuella läget.

I vårt land skapade visserligen krigs- och efterkrigsårens högkonjunktur efterfrågan på de handikappades arbetskraft, men läget måste sägas ha varit ett helt annat hos oss än i de krigförande länderna. Takten i utbyggnaden har här varit avsevärt långsammare, vilket medfört att vi nu ligger långt efter den internationella standard, vi torde ha anledning att betrakta som normgivande. Vi befinner oss fortfarande på ett blygsamt stadium, såväl i fråga om den centrala ställiga försöks- och forskningsverksamheten i gränsområdet mellan sjuk- och arbetsvård som i fråga om utbyggnaden i hela landet av en arbetsvårdsorganisation. Denna sistnämnda brister i effektivitet på grund av dålig koordination av den lokala sjuk- och arbetsvården. Arbetsinstitut saknas helt vid några landsting. Försöks- och forskningsverksamheten (statens arbetsklirik) är principiellt av hög kvalitet men hämmas dock kvalitativt genom brist på ekonomiska resurser för personal, apparatur och utrymmen för sjuk- och klientförläggning.

Lika villkor för de handikappade på arbetsmarknaden.

Beträffande uppgiften att skaffa arbetstillfällen åt de handikappade, som uppnått arbetsduglighet, är vi för närvarande organisatoriskt sett bättre rustade. Vi måste emellertid göra klart för oss att — så länge den felaktiga bedömningen av de handikappade som sekunda arbetskraft kvarstår — drabbas de vida hårdare av konjunkturedgång och arbetslöshet än arbetsmarknaden i dess helhet.

Varken de handikappade själva eller samhället för övrigt bör acceptera att de vägras inträde på arbetsmarknaden eller slås ut från den på orättvisa grunder. Omsorgen om deras arbetskraft blir ju i själva verket en illusorisk gest, om den visar sig vara enbart en högkonjunkturföreteelse, om vi icke skapar förutsättningar för denna arbetskrafts behandling på lika villkor i alla konjunkturlägen.

Specialinredda kök och bostäder.

En kategori av de handikappade, nämligen husmödrar, berörs icke i fråga om sina möjligheter att erhålla arbetsuppgift av läget på arbetsmarknaden men bör icke av den anledningen glömmas bort. Åtgärder som i hög grad underlättar för dem att sköta hem och familj kan vidtagas. I synnerhet de svårt invaliderade bland dem är i stort behov av tekniska hjälpmedel i form av specialinredda kök och bostäder m. m.

Frågan om tekniska hjälpmedel, hjälpmedel i kommunikationen inom och utom hemmet, specialinredda kök och bostäder m. m. är över huvud taget en betydelsefull fråga för alla invaliderade, antingen graden av deras invaliditet tillåter dem att genomgå arbetsskolning och erhålla arbete utom hemmet, eller de icke kan lämna hemmet.

Antalet handikappade ökar.

En problemställning, som i hög grad influeras av samhällsekonomisk hänsyn, sammanhänger med den ogynnsamma prognosen för den kommande åldersfördelningen inom befolkningen, som bland annat kan förutsättas innebära en avsevärd proportionell stegring av antalet handikappade. Sett på längre sikt kan det bli ett samhällsekonomiskt nödtvång, att vi bereder oss att genom konsekvent arbetsvård neutralisera de ekonomiska verkningarna av den väntade utvecklingen.

Yrkande.

Enligt motionärernas uppfattning har frågan om de handikappade kommit i ett läge, som påfordrar skärpt uppmärksamhet från riksdagen och Kungl. Maj:t.

1. Vi finner det angeläget, att en differentierad kartläggning av de handikappade verkställs; en undersökning av vilka grupper som bör räknas dit och gruppernas storlek och sammansättning samt en prognos beträffande den sannolika utvecklingen med hänsyn till den kommande åldersfördelningen inom folket.

2. Den princip på vilken "rehabilitation" bygger — nämligen dels intim samverkan mellan sjukvården, i synnerhet eftersjukvården och arbetsvården, dels effektivisering av eftersjukvården (sjukgymnastik, fysikalisk terapi, arbetsterapi) och arbetsvården (arbetsprövning, arbetsträning) — bör fastställas och uppmuntras som normgivande för de handikappades behandling. En kraftig upplysningsverksamhet om "rehabilitation" bör igångsättas bland sjukvårdens, sjukgymnastikens, arbetsvårdens och socialvårdens folk samt bland de handikappade själva och övriga intresserade parter. För direktstudier av de erfarenheter som vunnits i andra länder kan studie-delegationer utsändas.

3. I konsekvens härmed torde det vara av största betydelse att statens arbetsklirik genom avsevärt ökade anslag sättes i stånd att fungera som effektivt försöks-, forsknings- och mönsterorgan för arbetsvården i Sverige. Arbetskliniken bygger på "rehabilitation"-idén och omsätter den i för svenska förhållanden lämpliga metoder.

4. Eftersjukvården vid landets större sjukhus bör utrustas med större möjligheter för sjukgymnastik, fysikalisk terapi och arbetsterapi. Sjukgymnastutbildningen samt utbildningen av arbetsterapeuter bör moderniseras med praktisk inriktning på samarbete med arbetsvården.

5. Den blygsamma utbyggnaden av arbetsvårdsorganisationen över hela landet, synes, framför allt i kvalitativt hänseende, bero på bristande kännedom om de moderna metoderna. Motionärerna anser det vara synnerligen betydelsefullt, att statsmakterna finner utvägar att stödja och stimulera de kommunala organen till större aktivitet i denna sak.

6. Vi finner det ytterst angeläget, att det skyndsamt vidtages åtgärder för att i en försämrad arbetsmarknadssituation tillförsäkra de handikappade behandling på rättvisa villkor. Det synes motionärerna uppenbart att sådana åtgärder måste omfatta såväl den statliga och kommunala som den privata arbetsmarknadssektorn.

Med stöd av vad som ovan anförts får vi föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om de undersökningar och förslag vartill de i motionen anförda synpunkterna kunna föranleda.

Stockholm den 27 januari 1954.

Hans Gustafsson.

Disa Västberg.

Thure Andersson

i Ronneby.

Nr 265.

Av herr **Engkvist m. fl.**, om förstärkning av socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå.

(Lika lydande med motion i Första kammaren, nr 142.)

Stockholm den 27 januari 1954.

Gunnar Engkvist.

Alarik Hagård.

Axel Gustafsson.

Carl Lindberg.

Einar Rimmerfors.

Gunnar Larsson

i Luttra.

Wald. Svensson.

Einar Hæggbloom.

J. W. Pettersson

i Norregård.